

BİYOTEKNOLOJİ, DEMOKRASİ ve DEVRİM

Chaia Heller¹

Biyoteknoloji bir iktidar sorunudur. Bu, bir toplumun kullanacağı teknoloji türünün ne olacağını ve bunu ne için kullanacağını kararını verme gücü ile ilgili bir sorundur. Bu haliyle biyoteknoloji, daha geniş olarak demokrasi ve politik iktidar sorunuyla bağlantılıdır. Bu bizim, bir toplum olarak, birbirimizle ve doğal dünyanın geri kalanıyla ilişkimizin nasıl olması gerektiği hakkındaki hayati kararları nasıl alacağımız konusunda düşünmemize neden olur. Biyoteknolojiyi bu şekilde düşündüğümüzde, biyoteknolojinin sadece bir teknoloji olmadığını; tarihin belirli bir anında belirli nedenlerle ortaya çıkmış toplum hakkında bir karar verme şekli olduğunu da görürüz. Biz biyoteknolojiyi teknolojinin sadece tek bir konusu olarak algılayacak, daha büyük sorunları gözden kaçırmayız. Eğer daha insani, yaratıcı ve demokratik bir dünya yaratarak ilerlemeliysek, yüzleşmemiz gereken temel sorun, biyoteknolojiyi yaratan daha geniş güç sistemiyle ilgili konuşmadaki yetersizliğimizdir.

Biyoteknoloji bir toplumdur

Biyoteknoloji biyologların bir hücreden diğerine DNA zincirlerini taşıdıkları "rekombinant DNA" tekniğinden daha fazla bir şeydir. O biyoteknolojiyi üreten toplumdur ve ardından bu toplumun biyoteknoloji tarafından yeniden üretilmesidir. O biyoteknolojiyi oluşturan insanlar, şeyler ve kurumlar ağıdır. Laboratuvarlarında transgenetik yaratımlarını üretmeleri ve onları dünyaya taşımaları için şirketlere açık çek veren, şirketlerin ve hükümetlerin düzenleyicileri ile biyoteknoloji endüstrisidir.

¹ Chaia Heller, Vermont'daki Toplumsal Ekoloji Enstitüsü'nde ekolojik felsefe dersleri vermektedir. "Ecology of Everyday Life: Rethinking the Desire for Nature" ve "Black Rose" kitaplarının yazarıdır.

Biyoteknoloji, mikrobiyoloji araştırmalarını gerçekleştiren, vergi mükellefleri tarafından finanse edilen kamusal araştırma kurumlarıdır; biyoteknolojinin ürünlerini ticarileştiren gıda ve ilaç endüstrileridir. Genetiği değiştirilmiş etiketsiz yiyecekleri ve ilaçları satın almak zorunda olan sıradan yurttaşlardır; genetik olarak değiştirilmiş ürünleri geliştirenler bu ürünlerin reklamını yapanlar ve pazarlama şirketleridir; pestisidler ve diğer kimyasal maddelerden tasarruf etme umuduyla genetik olarak değiştirilmiş tohumları satın alan çiftçilerdir.

Kısacası biyoteknoloji, şeylerin, insanların ve yerlerin tümünün biyoteknolojiyi üreterek ilişkiye geçtiği ve yarattığı geniş bir ağıdır. Bu belirli kişilerin, özellikle kurumların, dünya hakkında gelecek kuşakların tümünü ve bizi etkileyecek kararları alma gücüne sahip olduğu, açıkça demokratik olmayan bir ağıdır.

Şirketler, hükümet görevlileri, endüstriyel çiftçiler, genel kamusal bilim ve diğerleri neden hep birlikte bu dönemde bu yeni teknolojiye bunca zaman ve para yatırma kararı aldılar? Bu sorunun yanıtı II. Dünya Savaşı sonunda ABD endüstriyel kapitalizminin durumuyla ilgilidir.

Bu "biyoteknoloji ağı" neden özellikle tarihin bu döneminde ortaya çıktı? Şirketler, hükümet görevlileri, endüstriyel çiftçiler, genel kamusal bilim ve diğerleri neden hep birlikte bu dönemde bu yeni teknolojiye bunca zaman ve para yatırma kararı aldılar? Bu sorunun yanıtı II. Dünya Savaşı sonunda ABD endüstriyel kapitalizminin durumuyla ilgilidir. Aynı zamanda savaş sonrası dönemde endüstriyel kapitalizmin durumuyla ve belli başlı ulus-devletlerin, kapitalistlerin yeni para kazanma ve iktidarı pekiştirme yollarıyla da ilgilidir.

Biyoteknoloji, neden şimdi?

Kapitalizm, ortaya çıkmasından bu yana geçen beş yüzyılı aşkın süredir, üretim gücünü ve serveti merkezileştirmek için sosyal düzenlemelere ve değişik teknolojilere bel bağlayarak, çeşitli aşamalardan geçip biçim değiştirmektedir. Kapitalizmin *merkantil* aşamasında, kapitalistler sömürgelerdeki değerli malları topladıkları ve bu malları gelecekteki yatırım veya ticaret sermayesine dönüştürdükleri, eski sömürge ticaret yollarını kullandıkları için, gemi taşımacılığı teknolojilerine şiddetle bağımlıydı. Geç *endüstriyel* aşamada ise, kapitalist endüstriyel fabrikanın teknolojisine ve madencilik gibi çıkarıcı teknolojilere büyük oranda bağımlıydı.

Kapitalistler, ipek, çay veya porselen gibi değerli malları istiflemek yerine, endüstriyel malların üretiminde kullanmak amacıyla sömürgelerden hammadde çıkarmaya başladılar. Endüstriyel kapitalist sistem, 19.y.y.'in sonundaki endüstriyel devrimden büyük destek alarak yüzyıl boyunca güç kazandı ve II. Dünya Savaşını izleyen dönemde zirveye erişti.

Aslında II. Dünya Savaşının sonunda ABD endüstriyel altyapısının dokunulmamışlığıyla endüstriyel kapitalist bir dünya gücü olarak ortaya çıktı. 1945 ile 1975 yılları arasında, kabaca 30 yılda, Detroit otomobil fabrikası savaş sonrası endüstriyel üretimin kalite sembolüydü. Ayrıca sağlam bir pazara mal üreten, iş güvenliğine sahip sendikalaşmış bir işçinin eviydi de. Ancak 1970'lerin ortasında, ABD endüstriyel fabrika sistemi Japon ve Batı Avrupalı üreticilerin rekabetiyle karşılaşmaya

başladı. O aynı 30 yılda, bu ülkeler mücadele etmek için endüstriyel süper güçlerini sahneye yeniden çıkararak savaş molozlarının altından çıkardıkları endüstriyel altyapılarını düzelttiler. Bu dönemde ilk kez, ABD ekonomik bir dünya gücü olarak üstünlüğünü daha fazla garanti edemeyeceği gerçeği ile karşılaştı.

Bir kapitalist güç olarak hayatta kalmak için ABD hükümeti ve sermayesi üç şey yaptı: Yeni teknolojilere yatırım yaptı, endüstriyel üretimin maliyetini azalttı ve büyük endüstriler tarafından büyük ölçüde göz ardı edilmiş olan günlük yaşam alanlarını şiddetle ticarileştirerek, hizmet üretim alanlarına yöneldi.

Kapitalistler, önce endüstriyel üretimi daha fazla ucuzlatmak için fabrikalarını üretim maliyetlerinin daha düşük olduğu dünyanın diğer bölgelerine taşıdılar; çevre, iş gücü ve ticaret ile ilgili "masraflı" düzenlemeleri ortadan kaldıracak "serbest ticaret" anlaşmalarını teşvik ettiler. Bağımsızlıklarını yeni kazanmış, ancak çoğunlukla ABD iktidarı ile dolap çeviren elitist (seçkinci) rejimlerce yönetilen güney ülkeleri, şirketlerin ABD topraklarında karşılaştıkları çevresel ve iş gücüne ait kısıtlamalardan kurtuldukları ve işçilere köle ücreti ödedikleri iş yerlerini inşa etmelerine izin verdiler.

İkinci olarak, devlet ve sermaye çevreleri yeni biyolojik ve elektronik teknolojilere yatırım yaptı. 1973'de "rekombinant DNA" bir olasılık halini aldığı anda ABD hükümeti teknolojiyi kârli yeni bir endüstriye dönüştürmeyi kurgulamak için şirket başkanlarıyla "think-thank" toplantılarında bir araya geldi. ABD hükümeti "biyoteknoloji"yi ciddi oranda finanse ederek, ülkedeki tüm kamu üniversitelerindeki moleküler biyoloji araştırmalarına milyon dolarlar akıttı.

1980'lerin başında kurulan bağımsız şirketler kendi araştırmalarını finanse etmek için girişimci kapitalistleri arayıp bulmaya başladılar. 1980'lerin ortalarından sonuna kadar Monsanto ve Novartis gibi çok-uluslu şirketler sonuçta bu bağımsız şirketlerin tamamını satın aldılar ve bu süreç bu şirketlerin kendilerini bu şekilde "yaşam bilimi" şirketlerine dönüştürmesiyle sonuçlandı. 1990'ların sonuna kadar tarımsal ve tıbbi

biyoteknoloji, post-endüstriyel haritanın merkezine ABD'yi koyarak, muazzam bir mali darbe yapmayı vaat etti.

ABD biyolojinin yanı sıra, elektronik teknolojilere, özellikle de haberleşme ve bilgisayarlaşma alanlarına büyük yatırım yaptı. 1970'ler geçerken, yazılım şirketleri dünyanın bilgisayar ekranlarına, kablolarına, telefon tellerine ve hava dalgaları üzerindeki bu "kültürel ürünlerin" dolaşımını sağlamak için geliştirmekte olan teknolojik altyapılara yatırım yaptı. Böylece, ABD hükümeti ABD haberleşme ürünlerinin dolaşımının azami oranda yaygınlaşması ve düzenleyici engelleri ortadan kaldırmak için serbest ticaret anlaşmalarını bir yöntem olarak kullanmada bir kez daha merkezi rol oynadı.

Üçüncü olarak ise sermaye, başka yere taşınmış endüstriyel ekonominin canlanmasının yarattığı boşluğu doldurmak için yeni bir üretim şekline yatırım yaptı. Öncelikle endüstriyel üretime odaklanan şirketler birikim için, *kültürel yeniden üretim* gibi, yeni alanları hedeflediler. Kültürel yeniden üretim alanı günbegün kendimizi yeniden üretmek için yaptığımız her şeyi kapsayan, toplumsal bir alandır. Kültürel yeniden üretim; türlerin üremesi, uyuması ve beslenmesinden bir günlük çalışmanın sonunda kendi kendimizi eğlendirme, onarma ve temizlemeye kadar uzanan aktivitelerden ve günlük yaşamın kendisinden ibarettir.

Sermaye, kültürel yeniden üretim alanına yönelerek "*küçük fabrikalar*" (factoryette) yaratıp, endüstriyel fabrika mantığını genişletti: Ayrıcalıklı mağaza zincirleri 1970'lerden beri ülkenin tüm köylerine, şehirlerine ve yerel kasabalarına durmadan yemek yedirdi. Küçük fabrikalar zinciri, Detroit otomobil fabrikasının gerçekten daha küçük fabrika tarzı mağazalar zinciri şeklinde yeniden doğmuş halidir. Küçük

Öncelikle endüstriyel üretime odaklanan şirketler birikim için, kültürel yeniden üretim gibi, yeni alanları hedeflediler. Kültürel yeniden üretim alanı günbegün kendimizi yeniden üretmek için yaptığımız her şeyi kapsayan, toplumsal bir alandır.

fabrikalar otomobil gibi büyük malları üretmek yerine, hamburger ve bir fincan kahveden oto tamiri ve fotoğraf işleri gibi hizmetlere kadar değişen küçük kültürel ürünleri üretirler. Ülke boyunca (ve giderek artan oranda, gezegen boyunca) topluluklar *Starbucks* ve *Jiffy-Lub* gibi bir şekilde bürününce, yerel ekonomiler mağaza zinciri hizmet kültürünün "*yeniden bir araya getirilmesi*" ve homojenleştirilmesiyle yer değiştirildiler: Kopyalanmış ve patentlenmiş "bilgi"nin homojen ve rekombine kırıntılarına indirgenen kültürel süreçlerde oluşan bir kültür. Yerel ekonomilerin çok uluslu '*fabrikacık*' mağaza zincirleri tarafından boğulması bir "*zincirleme*" sürecini oluşturur.

Bilgisel Kapitalizm: Yaşamın, kültürün ve bilincin sömürgeleşmesi

Sermaye kültürel hizmet, telekomünikasyon ve biyoteknoloji alanlarına girerek, daha "*organik*" bir forma dönüşüyor. Biyoteknoloji, telekomünikasyon ve zincirleme, bugün bize kültür ve biyolojik ürünlerini ticari bir formda sunarak, biyolojik ve kültürel yeniden üretimi yok etmektedirler. Bu geçiş boyunca, sermayenin endüstriyel fabrikada temel olarak kullandığı geri dönüşümsüz kaynaklardan bitmez tükenmez kaynaklara yöneldiğini görüyoruz: *biyolojik ve kültürel süreçlerin kendisine...*

Bugün, "*bilgisel kapitalizm*", endüstriyel fabrikaların gereksinim duyduğu metaller, fosil yakıtlar ve diğer pahalı maddelerin yerine, yenilenebilir biyoloji ve kültür kaynaklarını kullanıyor. Genler ve silikon çipler -insanın her gün yaptığı sonsuz "*yeniden üretim*" gibi-giderek mal üretimi için gerekli her türlü hammaddeyi sağlıyor. Bilinç, kültür ve yaşam alanlarının hakkına tecavüz eden yeni bir kapitalizm şeklinin ortaya çıkmasına tanık oluyoruz. Bedenlerimiz, kültürel faaliyetlerimiz ve aklımız giderek daha çok yapay zeka, mağaza zincirleri ve biyoteknoloji gibi faaliyetler tarafından taklit ediliyor. Bizim genlerimizin, bizim düşüncelerimizin, bizim sözcüklerimizin, bizim gıdalarımızın ve günlük yaşamdaki etkinliklerimizin hepsi bilgisel kapitalizm için kaynak oluşturuyor.

Biyoteknolojiyi bir kez, tehlikeli bir "teknolojiden" daha fazla bir şey olarak ve hem doğayı hem de toplumu üretmenin yeni bir yöntemine olan yaygın yönelimin anahtar parçası olarak gördüğümüzde, elimizde daha büyük bir sorun olduğunu anlarız. Sadece bu özel teknolojiyi eleştirmenin yeterli olmadığını, *biyoteknolojiyi üreten dünyayı* da eleştirmemiz ve yeniden kurmamız gerektiğini görürüz.

Yeni bir hayal kırıklığı

Endüstriyel kapitalizmden bilgisel kapitalizme geçiş yüzyıllar önce başlamış olan önceki değişim ile paralellik gösterir: Kırsal ve tarımla uğraşan toplumlardan giderek artan bir şekilde endüstriyel üretim etrafında düzenlenmiş bir dünyaya geçiş ile... 19. ve 20. yy. boyunca yoğunlaşan (ve günümüzde dünyanın pek çok bölgesinde devam eden) bu değişim, yeni endüstrileşmiş batıdaki tüm insanların giderek homojenleşmiş, endüstrileşmiş ve kentleşmiş topluma yabancılaştığı ve kapitalist değerleri benimsemeye çabaladığı bir sosyal bozulma düzeni yarattı. Bugün, bilgisel kapitalizme geçiş benzer bir sosyal bozulma iklimi yaratıyor. Endüstriyel kapitalizmden bilgisel kapitalizme yöneldiğimizde gezegenin bir ucundan diğerine insanlar, bedenleri ve kültürleri çok yeni bir kapitalist üretim mantığı içine emilen bir

toplumla yüz yüze geliyorlar.

DTÖ, GDO ve McDonald's arasındaki bağlantıları gösteren uluslararası küreselleşme karşıtı aktivist Fransız çiftçi Jose Bove, 20.yy.'ın ikinci yarısında oluşturulmuş bilgisel kapitalizmin yeni markasından anlam çıkarmaya çabalayan bir takım insanları görünür kılan yeni bir tür bilince işaret ediyor.

Max Weber feodal toplumdan endüstriyel kapitalizme "ilk geçiş" ile ilişkili modern bir yabancılaşma türü hakkında yazdı. Weber, verimlilik ve düzenleme mantığı yanında, kâr saiki ve endüstriyel fabrika ile ilişkili bir kapitalist rasyonalizasyon mantığı tarafından şekil verilen toplumlarını seyreden insanların, "en altta" olduğu gibi yüzeyde de oluşmuş bir çeşit hayal kırıklığından söz etti.

"Ekoloji" 19. yy. ortalarında bu hayal kırıklığından söz eden insanların yöntemi olarak ortaya çıktı. Ekoloji, başlangıçta romantik kavramlarla konuştu; sosyal ve biyolojik yaşamın daha ileri bütünlüğünü besleyen, daha az yabancılaşmış bir çeşit toplum nostaljisini dillendiren popüler sosyal eleştirinin bir formuna dönüştü.

Bugün bilgisel kapitalizm ile ilgili hayal kırıklığının bu yeni markası hakkında konuşan insanlar, öncelikli yol olarak "küreselleşmeyi" "ekoloji"nin yerine koyuyor olabilirler. Küreselleşme karşıtı hareketteki insanlar, sadece *endüstriyel* üretimden değil aynı zamanda bilgisel kapitalizm ile ilgili kültürel ve biyolojik yeniden üretim süreçlerinden yabancılaşmayı da ifade ediyorlar. Biyolojik ve kültürel yaşam süreçlerinin patentlenmiş "entelektüel mülke" dönüşmesi ve dünyadaki yerel ekonomilerin zincire vurulması, bilgisel kapitalizmin yaygınlaşan mantığı ile büyüyen popüler tiksinti yeni bir hayal kırıklığı üretiyor: *bilincin kendisinin, kültür ve yaşamın özelleşmesi, rekombinant ve homojenliğin mantığı.*

Mağazalar zinciri tarzını, kitle iletişim araçlarını, biyoteknolojiyi ve "serbest ticaret"i eleştiren bir hareket olan küreselleşme karşıtı hareket, durmadan bu yeni hayal kırıklığını dillendiren insanların oluşturduğu önemli bir foruma dönüşüyor. DTÖ, GDO ve McDonald's arasındaki bağlantıları gösteren uluslararası küreselleşme karşıtı aktivist Fransız çiftçi Jose Bove, 20.yy.'ın ikinci yarısında oluşturulmuş bilgisel kapitalizmin yeni markasından anlam çıkarmaya çabalayan bir takım insanları görünür kılan yeni bir tür bilince işaret ediyor.

"Küreselleşme karşıtlığı" üzerine yapılan tartışmalar, on yıllardır "ekoloji" hakkında yapılan tartışmalardan daha radikal olma potansiyeli taşıyor. "Ekoloji" bir söylem olarak ilk kez 1800'lü yılların ortasında Alman teorisyen Ernest Haeckel'in yazılarında ortaya çıktı. Toplumsal bir eleştiri formu olarak bu "Alman ekolojisi" sık sık Yahudileri ve diğer "yabancı grupları" doğal olmayan "kirleticiler" gibi görüp, toplumun ekolojik ve sosyal sorunlarından sorumlu tutarak, daha "doğal" belirli yerleri ve insanları romantikleştirir. Bu "soğuk savaş

İnsanlar bugün, çokuluslu şirketler, ticaret aygıtları veya hapisane gibi kurumsallaşmış iktidar biçimleri üzerine odaklanarak, küresel toplumsal ve ekolojik krizleri dikişsiz bir bütünün iki parçası olarak algılıyorlar.

İktidarın kurumsallaşmış biçimlerine bakmak yerine “teknoloji”, “insanlık” ve “uygarlık” gibi hüsnü tabir kabilinden soyutlamaları suçlayarak, ABD'ye yayıldı. Toplumsal ekoloji (*ekolojiye özgürlükçü bir sol yaklaşım olarak*) aynı yıllarda doğa ve toplumsal hiyerarşi (sıradüzen) arasındaki ilişki hakkında diyalogu başlatmayı denerken, derin ekoloji gibi ekolojinin soğuk savaş biçimleri, parasal kaynak ve yayın olanaklarına daha fazla sahip derin ekoloji yazarları ve örgütlerini kullanarak, kolayca popüler ilgiye çok daha fazla yöneldiler.

Aynı yıllarda pek çok derin ekolojist, iktidar sistemleri tarafından “insanlığın” ezen ya da ezilen özel kesimlerini tanımlamaktansa, başlıca problem olarak “insan merkezli dünya”dan ya da “antroposentrizm” den bahsettiler. Soğuk savaş ekolojileri genellikle (*nükleer teknolojiler veya bilgisayarlaşma gibi*) “teknoloji” konularına, ve doğal yaşamın korunmasına odaklandı, ayrıca sık sık kurumsallaşmış iktidar biçimlerini incelemekten çok dünyadaki sorunların kaynağı olarak (*antik Yunanlılara geri dönerek*) “doğa/kültür” dualizmi gibi doğa ve toplumla ilgili *düşünme* biçimlerini suçladı.

1990'ların ortasında, Rio de Janeiro'daki 1992 Yeryüzü Zirvesini istila eden serbest ticaret, kalkınma ve sürdürülebilirliğin uluslararası çevre tartışmalarıyla ilişkili, daha çok politik ekolojik bir duyarlılık olarak, yeni bir “post-Rio ekoloji” türünün ortaya çıktığını görüyoruz. Post Rio ekolojisi, soğuk savaş ekolojisinin “doğa/kültür dualizmin”den uzaklaşarak küresel sermaye sistemleri içinden ifade edilen bir “kuzey/güney

ekolojisi”, II. Dünya Savaşı sonrası yılları geri getirerek, 1960 ve 1970'ler boyunca sık sık Alman atalarının romantik yükünün çoğunu taşıdı.

1980'lerde ve 1990'ların başlarında özellikle romantik ekoloji, sık sık toplumsal ve ekolojik adaletsizliğin kaynağı olarak devlet, kapitalizm ve yeni sömürgecilik gibi

dikotomi”si üzerine odaklandı. Bir soğuk savaş ekolojisinden çok bir post Rio ekolojisi tarafından daha fazla bilgilendirilen küreselleşme karşıtı hareket, toplumsal ve ekolojik krizin temel nedeni olarak toplumsal baskı, devlet ve kapitalizmi tanımlayarak, somut olarak iktidar sistemlerine işaret etme eğilimi taşır. İnsanlar bugün, çokuluslu şirketler, ticaret aygıtları veya hapisane gibi kurumsallaşmış iktidar biçimleri üzerine odaklanarak, küresel toplumsal ve ekolojik krizleri dikişsiz bir bütünün iki parçası olarak algılıyorlar.

Küreselleşme karşıtı hareket, ülke boyunca genç eylemcilerin hayal güçlerinden devrimci düşünceleri temizleyerek büyük ölçüde başarılı olan soğuk savaş çabalarından bu yana, bir post Rio ekolojisinden hareketle, on yıllardır ortalıkta olmayan küresel hiyerarşi sistemleriyle ilişkili iktidar tartışmalarını geri getirebilecek potansiyele sahiptir.

Yeni bir tür isyan

Günümüzün küreselleşme karşıtı hareketi son değişime eşlik etmiş bir muhalefet biçimini hatırlatıyor: 16. ve 17. yy. köylü isyanlarını. Tarımdan endüstriyel kapitalizme hâlâ devam eden bu değişim, her zaman bir dirençle karşılaşmıştır. Bu geçişin ilk anlarında büyük oranda inkar edilmesine ya da bastırılmasına rağmen, tarımsal feodal düzenden modern kapitalist ulusal devlete geçiş döneminde, Avrupa boyunca yayılan çok sayıdaki köylü isyanı ile karşılaşmıştır. Dini hiyerarşi ve zulmedici monarşisiyle feodal düzenden kurtulmuş, eski sistemlerinin yerine geçmekte olan kapitalist ekonomi ve ulusal devlet tarafından sunulanlardan daha iyi bir gelecek için çabalayıp yükselmiş bir grup köylü vardı.

Bütün köylüler bu tutumu takınmasa da (*gerçekte, bir çok köylü grubu liderlik için dinin dar görüşlü ve otoriter biçimlerine baktılar*); etraflarında yaygınlaşmakta olan özel mülkiyetin genel kültürüne ve devlet eliyle kamu arazilerinin çitlenmesine karşı savaşıp, daha hümanist ve pre-berter duyarlılıklara doğru yönelerek dar görüşlü iktidar biçimlerinin ötesine geçmek için mücadele eden pek çok köylü grup vardı. Bu hareketlere katılan halk, egemen mantığın

Günümüzdeki küreselleşme karşıtı hareketin eylemcileri yüz yıllar öncesinin eski köylü isyanlarının ruhunu tekrar oluşturabilirler.

dışında, hiyerarşik olmayan ve işbirliğini içeren yolları izleyerek toplumu yeniden kurabilecekleri, toplumsallık mantığını inşa eden bir dünya düşlediler.

İktidar sisteminin yeniden düzenlenmesine doğru

yöneldiğimizde bugün, ortaya çıkmakta olan yeni bir tür halk direnişine bizzat tanık oluyoruz. Yukarıda tartıştığımız gibi, modern ulus devlet ve kapitalizm yoğun bir yeniden örgütlenme dönemi geçiriyor. Endüstriyel üretimin alt yapısı büyük ölçüde güney yarımkürede yeniden kuruluyorken, DTÖ gibi uluslararası ticaret örgütleri, gezegen boyunca ulusların iktisadi politikalarına şekil vermek için giderek güçlerini pekiştirerek, modern devletin rolünü ve işlevlerini değiştiriyorlar. Yeni yönetim biçimleri tümüyle ne şirket ne de devlet kurumları olarak görünüyor. Yeni yönetim biçimleri daha çok, dünyadaki endüstriyel ve bilgisayarlı kapitalizmin rahat dolaşımı için pürüzsüz bir zemin sağlayan hem devlet hem kapitalist güçten türetilmiş kurumsal melezleşmelerdir.

Günümüzdeki küreselleşme karşıtı hareketin eylemcileri yüz yıllar öncesinin eski köylü isyanlarının ruhunu tekrar oluşturabilirler. Bugün bir dünya düzeninden sonrakine geçiş sırasında, yeni bir tür toplum talep ederek isyan eden, gezegeni bir uçtan bir uca dolaşan insanlar ortaya çıkıyor. Eski sistemin sadece pragmatik bir şekilde onarılmasını isteyen bir çok “radikal reformist” ve “karizmatik eleştirmen” varken, gerçekten farklı bir mantıktan yola çıkarak kurulacak bir dünya düşleyenler de var.

Doğrudan Demokrasi: Bir toplumsallık mantığı

İnsanın tarihi ve insan toplumlarının çoğu ilk önce, yerinden yönetim, karşılıklı bağımlılık ve toplumsal işbirliğine dayalı bir toplumsallık mantığı etrafında örgütlenmiş küçük ölçekli topluluklarda yaşadı. Küçük ölçekli devletsiz toplumları romantikleştirmeden, bu toplumların çoğunun modern dönemdeki kapitalist toplumlardakinden çok farklı toplumsallık

ilkeleri etrafında, kendilerini yönettiklerini söylemek doğrudur.

Bunların bir çoğu sık sık cinsiyet hiyerarşisi ve kabileler arasındaki savaşlarla belirlenmiş ütopyadan uzak toplumlar olsa da bu topluluklar çoğunlukla insanın hayatta kalmasının ve gelişmesinin, ortak iyiyi sağlamak için insanların yeteneklerine göre geliştirecekleri işbirliğine bağlı olduğu düşüncesi etrafında örgütlendi. Topluluk üyeleri tarafından toplanan ya da üretilen mallar, bir topluluğun her üyesinin hayatta kalmasını garanti eden *karşılıklı* erdemine göre dağıtıldı. Örneğin bireyler kaynakları kendilerinde çok biriktirdiklerinde, topluluk sık sık bu bireyleri şeytani güçler tarafından ele geçirilmiş bireyler gibi görürlerdi. Böyle durumlarda, akranlarının baskısından tamamen topluluk dışına çıkarılmaya hatta fiziksel cezalandırmaya kadar değişen biçimde bu tür davranışların cesaretini kırmak için toplumların pek çok yaratıcı yolu vardı.

Kapitalist toplumlar bunun aksine, öncelikle aç gözlülük ve rekabet gibi toplumsallık karşıtı ilkeler etrafında örgütlenirler. Kapitalist toplumlar Donald Trump ya da Bill Gates gibi biriktiren kişileri küçük düşürmek yerine onları ilgi, övgü ve sosyal statüleriyle ödüllendirerek, bu gibi toplum karşıtı üyelerinin çoğuna tapar. *Survivor (Hayatta kalan)* veya *The Weakest Link (zayıf halka)* gibi son televizyon şovları, bize “en güçlü”nün yani, daha fazla açgözlü ve rekabetçi olanların hayatta kaldığını söyleyen, her tarafta hissedilen ve devam eden sosyal-darwinizmin kapitalist felsefesini kutlarlar. Hiyerarşik olmayan düşüncenin şüphe, kinizm hatta açıkça hor görme ile karşılaştığı, toplumsal hiyerarşinin ise “doğal” ve kaçınılmaz olarak algılandığı bir çağda yaşıyoruz.

Biyoteknoloji karşıtı ve daha genel olarak

küreselleşme karşıtı hareket potansiyel olarak yüzyıllar öncesi pre-liberter köylü isyanlarıyla benzer önemdedir.

Hareketteki bu eylemlilik bugün, sadece geçmiş ve güncel toplumsal düzenlerin sınırlarının ötesini görmeye değil aynı zamanda farklı bir mantığa dayanan yeni bir toplumsal düzen kurmaya da hevesli olan insanlara dönüşüyor. "Ayakta kalanlar toplumu" bizden aksini düşünmemizi isterken, biz gerçekten toplumumuzu, önceki toplumların işbirliği boyutları üzerine inşa etme potansiyeline sahibiz. Biyolojik olarak konuşursak, bilinen insanların pek çoğu için bir toplumsallık mantığına göre yaşamış *homo sapiens sapiens* ile aynı türüz. Kapitalizm ve ulus-devlet insan evrimi sahnesindeki son duraklardır. Günümüzün yaygınlaşmış toplumsal hiyerarşilerine rağmen, bizler hâlâ toplumsallık mantığını yeniden ele geçirecek ve onu yeni bir toplum temeline dönüştürecek aynı gizli potansiyelleri içimizde taşıyoruz.

Kültürel olarak konuşursak, tam tersine, bizler atalarımız değiliz. Yaşadığımız toplumlarda hâlâ özgürlük, karşılıklı bağımlılık ve işbirliği ilkeleri gibi esinlenebileceğimiz ve kavrayabileceğimiz gizli toplumsallık izleri var. Doğrudan demokrasi düşüncesi, batının gizli tarihinde bulunan bu toplumsallığın kalıntılarından biridir. Antik Yunanda, Atinalılar monarşik veya dini hiyerarşi ya da kurallar olmadan insanların doğrudan kendilerini yönetebilme düşüncesi olan doğrudan demokrasi kavramını ortaya attılar. Atinalılar, bu yeni görüş ile ezilenleri dışlayarak ataerklik ve kölelik düşüncelerinin ötesine geçemeseler de, yeni bir özgür "yurttaş" kavramı ortaya attılar: *mantıklı ve etik olarak kendi kendini yönetme yeteneğine sahip bir toplumun üyesi*.

Dağıtılmış güç ve kendi kendini yönetme düşüncesi, açıkça yalnızca Atinalıların "icadı"

Dağıtılmış güç ve kendi kendini yönetme düşüncesi, açıkça yalnızca Atinalıların "icadı" değildi. İnsan tarihi boyunca, özellikle küçük ölçekli devletsiz toplumlar ve yerli topluluklar sık sık işbirliğine dayalı karar alma yapıları yaratarak, eşitlikçi bir şekilde kendilerini örgütlediler.

değildi. İnsan tarihi boyunca, özellikle küçük ölçekli devletsiz toplumlar ve yerli topluluklar sık sık işbirliğine dayalı karar alma yapıları yaratarak, eşitlikçi bir şekilde kendilerini örgütlediler. Ancak Atinalıların bu konudaki eşsiz katkısı doğrudan demokrasi düşüncesini, akrabalığa dayalı toplumdan ziyade *sivil* bir toplumda geliştirmeleridir. Akrabalığa dayalı toplumlarda toplumsal bağlar kan bağı ve evliliğe ilişkin kavramlar üzerine inşa edilir. Bize antik Atinalılar tarafından tanıtılan sivil toplumda sosyal bağlar kentlilik bağları kavramı üzerinde inşa edilir: Bu hümanistik fikir, *bir topluluğun herhangi bir üyesi, onunla ilgili olsun ya da olmasın, topluluğun diğer tüm üyelerine toplumsallık bağı ile bağlı olup, onlardan sorumludur*; fikridir. Bugün topluluğun tüm üyelerini yurttaşlar topluluğuna dahil etmek için; kölelik, ataerkillik ve tüm sosyal hiyerarşi biçimlerini aşarak Atinalıların hümanizm düşüncesini onların yapabildiklerinin ötesine genişletebiliriz.

Doğrudan demokrasi, politik sonuçlarını gerçekleştiren bir toplumsallık mantığıdır: *Yurttaşların günlük yaşamlarını biçimlendiren kamu politikalarını yaratmak için hep birlikte çalıştığı, politik kavramlarla söylersek, işbirliği ruhudur*.

Asıl olarak, politikanın en radikal anlamı basitçe köy, kasaba, kent ya da *polis*'in kendi yurttaşları tarafından yönetilmesidir. Sonuç olarak, sıradan insanları hümanist bir görüşle birbirlerine bağlayan, topluluğun diğer üyeleriyle kararlarını, isteklerini ve düşlerini doğrudan dillendirebilme düşüncesini, bu basit ancak derin nosyonu kavrama ve geliştirme zamanıdır.

Etik Anlam: Olması gereken şey

Feminist şair ve teorisyen Audre Lorde bir defasında "*efendinin aletleri hiçbir zaman efendinin evini sökmeyecektir*." dedi. Farklı bir mantıktan yola çıkarak yeni bir hareketi nasıl inşa edeceğimizi ciddi olarak düşündüğümüzde, Lorde'un kelimeleri bugün, çok daha önemli olacaktır. Toplumsallık karşıtlığının, devlet, ırkçılık, cinsiyetçilik ve kapitalizmin mantığı - *bizzat hiyerarşinin kendi mantığı*- aslında efendinin en güçlü aletlerinden biridir.

Hiyerarşinin mantığı, efendinin yüzyıllardır pek çok tahakküm evini inşa etmek için kürek, tuğla ve harç olarak kullandığı alettir. Eğer bugün bir şeyi yeniden ancak farklı bir şekilde inşa etmek zorundaysak, bize sadece efendinin evini sökmek için *izin verecek* yeni bir düşünme şekline değil, aynı zamanda kendi cesaret ve nedenlerimizden yola çıkarak yeni olanı inşa etmek için kullanacağımız farklı aletleri de bulmamız gerekir.

İki düşünme şekli vardır, biri araçsal, diğeri etik. Araçsal anlayışı kullandığımızda, kendimize “*özel bir amaca ulaşmak için en pratik aracın ne olduğunu?*” sorarız. Etik anlayışı kullandığımızda ise, tersine, kendimize “*olması gereken topluma ulaşabilmek için hangi araçları kullanmamız gerektiğini?*” sorarız. Araçsal anlayış gerçekçi, etkin ve *olası* olanla ilgilenirken, etik anlayış *olması gereken* ile ilgilenir. Etik anlayış, daha insani ve akla uygun bir dünya kurmak için eşsiz potansiyelini gerçekleştirmesi gereken şeylerle ilgilenir.

Araçsal anlayış etik değerlerin üstündeki verimlilik değerlerine dayanan kapitalist bir rasyonaliteden ortaya çıkar. Hareketimizde hedeflerimizi nasıl gerçekleştireceğimizi düşünmek için araçsal anlayışın kapitalist mantığını ödünç aldığımızda efendinin aletlerini kullanmış oluruz. Örneğin, biyoteknoloji karşıtı harekette, hareketin ne *olması gerektiğini* başından sonuna düşünmekten çok, teknolojiyi ortadan kaldırmak için “*medyada ses getiren*” ya da “*etkili stratejileri*” kullanmayı seçtiğimizde sık sık araçsal anlayışın alışkanlığına düşeriz.

Reklam temsilcileri, askeri stratejistler ya da profesyonel politikacılar gibi düşünmemizi öğreten araçsal bir toplumda yaşıyoruz.

Her zaman, “*kötüler arasından daha az kötü olan*” düşünceyi benimseriz ve her zaman kendimize şunu deriz: “*Etiketlenmiş genetiği değiştirilmiş yiyecekler en azından hiç etiketlenmemişlerden daha iyidir*”. Böylece, gerçekten arzuladığımız toplumu inşa etmekten bir adım daha uzaklaşırız.

Eylemciler araçsal anlayışa başvurarak, basının ve kamunun dikkatini çekmenin en etkili aracının biyoteknoloji ile ilgili riskler olduğuna inanıp, bu riskler üzerine odaklanırlar. Aynı mantığı kullanarak, biyoteknolojik ürünlerin tümünün yasaklanmasındansa daha “*başarılabilir*”, “*gerçekçi*” veya “*ses getirebilecek*” olarak gördükleri hedefi, genetiği değiştirilmiş gıdaların etiketlenilmesini istemektedirler. Geçenlerde, bir grup eylemciye risk ve etiklendirmenin gerçekten öncelikli kaygıları olup olmadığını sorduğum zaman, “*tabii ki değil... bu sadece bu konu üzerinde çalışmanın en etkili yoludur, daha iyi ses getiriyor*” diye yanıtladılar. Biyoteknolojiyle ilgili risklerle ilgilenenlere ek olarak, onları daha otoriter ve tektipleşmiş bir dünyaya yol açan ilaç ve tarım şirketlerinin tekeli de ilgilendiriyordu. Gerçekten ne *istediklerini* sorduğumda, “*Şirket tekellerinden kurtulmuş insanların yaşadığı bir dünya. İnsanların özgür olduğu bir dünya*” diye yanıt verdiler.

Her zaman, “*kötüler arasından daha az kötü olan*” düşünceyi benimseriz ve her zaman kendimize şunu deriz: “*Etiketlenmiş genetiği değiştirilmiş yiyecekler en azından hiç etiketlenmemişlerden daha iyidir*”. Böylece, gerçekten arzuladığımız toplumu inşa etmekten bir adım daha uzaklaşırız. Eylemlerimizi araçsal olarak her düşündüğümüzde, aşmaya çalıştığımız dünyanın derinliklerine doğru uzun bir adım atmış oluruz. Araçsal teknokratik yolları kullanarak dünyanın sorunlarını çözmeyi vaat eden bir biyoteknoloji endüstrisini önümüze çıkaran dünyanın içine o çok derin uzun adımlarla yürürüz. Araçsal düşünme hiçbir zaman iyi bir toplum yaratmamıza izin vermeyecektir. En iyimser olasılıkla araçsal düşünme, bize şu anda yaşadığımız ve mücadele ettiğimiz dünyanın biraz iyileştirilmiş ve düzeltilmiş versiyonunu verebilir. Daha kötüsü, aynı araçsal mantıktan yola çıkarak başka bir dünya inşa edebiliriz.

Ağaçların içinden ormanı ve ormandan ufku görmek

Etik anlayış, özel bir problemi incelemek için kullandığımız mercekle aynı şekilde kullanarak toplumu da görebilme çabasıdır. Bu aynı

Etik anlayış devrimci olmaktır: bütünüyle işbirliğine dayalı, yerinden yönetilen ve doğrudan demokratik bir toplum yaratmayı düşleyen ve bunun için çalışan bir devrimci...

değildir, daha geniş güç sistemleri arasındaki bağlantıları görüp bu şekilde konuşmalı ve ağaçların arasından ormanı görmeliyiz. Bunun yanı sıra, ormanın içinden ufku görmeliyiz. Karşılaştığımız bir çok problemi “büyük resim”den görüp oradan, özgürlüğün ütopya ufkunu görmeliyiz.

Bu, bir şeyden *kurtulma* düşüncesi olan negatif özgürlükten, tözel bir özgürlük anlayışına; çeşitli yaratıcı ve insani yollarla potansiyellerimizi gerçekleştirecek bir *özgürlük düşüncesine* yönelmek demektir. Yine de, bizden önceki bir çok sorunu görmek ve efendilerden kurtulmaya uğraşmak yeterli değildir. Ayrıca, kendi görüşümüzü varoluşumuza ekleyerek kendimizi özgürleştiren, öngörülü kişiler olmalıyız. Etik anlayış devrimci olmaktır: *bütünüyle işbirliğine dayalı, yerinden yönetilen ve doğrudan demokratik bir toplum yaratmayı düşleyen ve bunun için çalışan bir devrimci...*

Etik anlayışı kullandığımızda, biyoteknoloji karşıtı hareketin özel bir teknoloji karşıtı hareketten daha fazla bir şey *olması gerektiğini* görürüz. Biyoteknoloji karşıtı hareket, varoluş içine sızmış ve aynı zamanda sonsuz değişik yollarla bedenimizi ve kültürlerimizi zincire vuran iktidar ağını ortadan kaldırmayı amaçlayan daha geniş bir hareketin parçası olmalıdır. Ancak bundan da daha fazlası, biyoteknolojiye karşı olan hareketin toplumsallık mantığına dayanan ve etik anlayış üzerine kurulu, öngörülü bir hareket olması gerekir; Yurttaşlar olarak gerçekten demokratik bir toplum yaratmak için gerçek politik gücümüzü geri alacağımız bir hareket olmalıdır.

Doğrudan demokratik bir toplum düşü, kurulması

zamanda *olması gereken* dünyayı, yeniden kurmak için uğraştığımız dünyayı görmek demektir. Biyoteknoloji karşıtı hareket umutsuzca yeniden inşa etmeye çalıştığımız daha geniş bir dünya görüşünü yansıtmalıdır. “Büyük resmi” görmek yeterli

çok uzun yıllar sürecek bir düş olacaktır. Politik yaşama katılmaya hazır yurttaşlar olmak için kendimizi eğitip hazırlayarak, inşa etmeyi istediğimiz toplum olmalıyız. Bu şekilde bir hazırlık olmaksızın, doğrudan demokrasi anlamsız hatta potansiyel olarak tehlikeli bir kavramdır. Eğer sihirli bir değnek sallayarak ansızın bir dizi doğrudan demokratik topluluk ile devleti yer değiştirmiş olsaydık, varacağımız nihai sonuç dehşet olurdu. Bu şekilde, toplumsal ve politik değişiklik yaratacak ilkeli ve bütünsel bir *hareketin* evrimi olmadan sadece, şu anda toplumun çoğunu istila etmiş olan toplumsallık karşıtı mantığı yansıtan bir doğrudan demokrasiye sahip oluruz. Sadece, bir çok kapitalistin, cinsiyetçi ve ırkçının bir araya gelip ırkçı ve cinsiyetçi kamu politikalarını yaratarak oluşturdukları bir doğrudan demokrasiye sahip oluruz.

İşbirliğine dayalı ekonomi, sosyal adalet ve ekoloji gibi diğer önemli etik *ilkelerin* “toplanabildiği” bir doğrudan demokrasi tasarımıdan oluşan kademeli bir devrimci *sürece* ihtiyacımız var. Bu dört temel ilke her biri bir diğeriyle birbirine dolaşık şekilde bütünleştiğinde, özgürlüğü vaadedip, daha tam bir özgürlük anlayışını yaratırlar. Bu dört ilke doğrudan demokrasi, sosyal adalet, işbirliğine dayalı ekonomi ve ekoloji- bir toplumsallık mantığından meydana gelirler. Bunlar gerçekten bütünsel ve devrimci bir biyoteknoloji karşıtı hareketi inşa etmeye temel oluştururlar.

Devrimci bir görüşe doğru: Özgürlükçü yerel yöneticilik

Bu hareketi yaratmak için, onlarca yıldır bizi içine hapsetmiş olan protesto, reform ve alternatif yaratmaktan oluşmuş düşünüş ötesine geçmemiz gerekiyor. En geniş ve radikal anlamda eylemcilerin politik güçlerini yeniden keşfetmek için ilham alacağı biyoteknoloji karşıtı hareketin, ve daha geniş olarak küreselleşme karşıtı hareketin, zamanıdır. Sadece toplumsal ve ekolojik adaletsizliklerden kurtulmayı değil, aynı zamanda yeni bir görüşe dayalı yeni bir dünya yaratmak için politik özgürlüğü de açıkça talep eden bir hareket inşa etme zamanıdır.

Özgürlükçü yerel yöneticilik, temsili devlet

“demokrasi”sinden doğrudan demokratik topluluklar konfederasyonuna doğru geçişin nasıl olacağını düşünen Murray Bookchin tarafından geliştirilmiş devrimci bir görüştür. Bookchin'e göre doğrudan demokrasinin izleri, hâlâ ulusal devletin yüzeyinin altında uzanmaktadır.

Biz sadece GDO'suz bir dünya istemiyoruz. GDO'lu ürünleri yaratan toplumun olmadığı bir dünya istiyoruz. Demokratik, sosyal adaletli, işbirliğine dayalı ve ekolojik bir dünyayı yaratmayı istiyoruz.

Çoğunlukla güçlerinin tanınmamasına karşın, şehir planlama kurulları, semt meclisleri ve mahalle konseyleri gibi yerel politik forumlar doğrudan demokrasiyi gerçekten vaat eden kalınlardır. Ülkenin bir çok bölgesinde, yurttaşlar hâlâ yerel politikalar yapılmasını tartışmak ve bunları bildirmek için topluluklarının diğer

üyeleriyle yüz yüze ilişkiye geçiyorlar. Bookchin'e göre 'belediye' -yerel şehir, kasaba ya da köyler- yerel topluluklar arasındaki işbirliğine dayalı ve aynı deklerasyon ya da anayasa altında birleşmiş daha geniş konfederasyon organizmasının hücrel yapısını temsil eder.

Bookchin yerel yönetim seçimlerinin doğrudan demokrasi talebinin yaygınlaştırıldığı yaşayabilen ve gelişebilen bir foruma dönüşeceğini savunur. Özgürlükçü belediye yanlıları, belediye meclisi için aday göstererek; doğrudan demokrasi, sosyal adalet, işbirliğine dayalı ekonomi ve ekoloji programını aday aracılığıyla geliştirmeye çalışır. Bu programa bir kez oy verildiğinde, belediye, topluluğun günlük yaşamına temsilcilerden çok yurttaşların şekil verdiği kamu politikalarını oluşturan bir doğrudan demokrasiye doğru dönüşmek için gerekli çalışma zeminini döşer. Yurttaşlar temsilci seçmek yerine, eninde sonunda yeni demokratik değerler etrafında toplumu yeni bir şekilde örgütlemeyi 'seçeceklerdir'.

Şu anda alternatif oluşumlar, reform ve protestoya dayalı olan biyoteknoloji karşıtı hareket, devrimci bir hareket olmak için genişlemelidir. Bizler düşlerimizi ciddi bir biçimde ele almaya başlayınca dek, biyoteknolojiyi oluşturan dünyanın ötesine de,

biyoteknoloji tarafından oluşturulan dünyanın ötesine de asla geçemeyeceğiz... Bugün, bizler de yüzyıllar önceki köylü isyanlarının ruhunu taşıyarak, işbirliğine, yaratıcılığa ve insan terbiyesine dayalı farklı bir mantıktan hareketle inşa edilecek yeni bir dünyayı talep etmeliyiz. Böylesi bir toplumsallık mantığından geçerek devrimci kavramlarla mücadelemizi ve kendimizi algılayıp, güncel durumumuzun ötesine doğru hareket etmeye başlayabiliriz.

Hareketi örgütlemek için araçsal yaklaşımın ötesine geçip, işlerimizi etik kavramlarla algılamaya başlamalıyız. En pratik veya etkili olanın ne olduğundan çok, *olması gerekenin* ne olduğunu düşünmeliyiz. *Olması gerekenin* ne olduğunu düşünmek, bizim biyoteknoloji karşıtı hareketi, özel bir teknolojiyi dizginlemek ya da ortadan kaldırmak için oluşmuş hareketten daha fazla bir şey olarak algılamamızı sağlar.

Biz sadece GDO'suz bir dünya istemiyoruz. GDO'lu ürünleri yaratan toplumun olmadığı bir dünya istiyoruz. Demokratik, sosyal adaletli, işbirliğine dayalı ve ekolojik bir dünyayı yaratmayı istiyoruz.

Biyoteknoloji karşıtı hareketi sadece teknolojinin denetimini değil, aynı zamanda kendi yaşamımız üzerindeki denetimi de ele geçirdiğimiz bir dünyaya yönelik bir hareketin can alıcı çıkış noktası yapalım.

Çev: Şadi İdem